

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/1.2024.07
UDC 373.3.015.31:37.064.3:316.48

FOSTERING CONFLICT RESOLUTION SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH COLLABORATIVE INTERACTION

Oksana Kokhanko

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Primary
Education and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-9644-4233>
e-mail: o.g.kohanko@gmail.com

Iryna Novosad

Master's student majoring in 013 Primary
Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0008-8743-6419>
e-mail: 23pf.i.novosad@std.udu.edu.ua

Abstract. *The article examines the issue of fostering a transversal ability of primary school students to resolve conflicts in the process of collaborative interaction. The analysis of the source base indicates that this ability is fundamental to the formation of the general social competence of a modern individual. An adult must be able to communicate with others, negotiate, build partnerships, and resolve contradictions and disputes that arise in the course of interaction with others.*

Any social or professional behavior is inevitably accompanied by conflict situations which are a manifestation of different viewpoints. This is why the ability to negotiate and constructively resolve conflicts is of considerable importance.

The study focuses on a specific type of conflict, namely pedagogical conflicts, and particularly those that arise between primary school students during collaborative interaction. The experience of practicing teachers in fostering students' ability to resolve conflicts has been analyzed. The results indicate numerous studies on methods, techniques, and technologies for teaching young students the nature of conflicts and developing their conflict resolution skills.

Among various educational tools, interactive interaction and technologies can be beneficial for fostering primary school students and preparing them to resolve conflicts that arise during educational activities. Therefore, the publication outlines a set of essential pedagogical conditions for nurturing in younger students the transversal ability to resolve conflicts during collaborative interactions and analyzes the specifics of their implementation in primary school practice. The authors highlight the importance of cultivating a proactive and positive desire in young students to resolve conflicts through active interaction with others. Targeted efforts are crucial in introducing students to conflict resolution methods through interactive technologies, such as cooperative learning, group-based learning, and discussion-based approaches. According to the authors, the use of interactive technologies for cooperative learning and situational modeling is essential for developing students' skills and experience in conflict resolution.

The authors claim that with a teacher's targeted efforts in selecting optimal conditions and pedagogical technologies (such as interactive ones), it is possible to enhance the overall ability of primary school students to resolve conflicts during collaborative interaction.

Keywords: *primary school education, conflict, conflict resolution ability, partnership, collaborative interaction, interactive technologies.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/1.2024.07

УДК 373.3.015.31:37.064.3:316.48

ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗДАТНОСТІ РОЗВ'ЯЗУВАТИ КОНФЛІКТИ У ПРОЦЕСІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Коханко О. Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-9644-4233>
e-mail: o.g.kohanko@gmail.com

Новосад І. М.

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна,
<https://orcid.org/0009-0008-8743-6419>
e-mail: 23pf.i.novosad@std.udu.edu.ua

Анотація. У статті досліджено проблему виховання у молодших школярів наскрізної здатності до розв'язання конфліктів у процесі партнерської взаємодії. Аналіз джерельної бази вказує, що дана здатність є основою формування загальної соціальної компетентності сучасної особистості. Доросла людина має вміння комунікувати з іншими, домовлятися, будувати партнерські взаємозв'язки, вирішувати протиріччя та суперечки, що виникають у процесі взаємодії з іншими.

Будь яка соціальна чи професійна поведінка неминуче супроводжується конфліктними ситуаціями, що є виявом різних точок зору. І саме тому уміння домовлятися, конструктивно розв'язувати конфлікти є досить важливим.

У дослідженні звернено увагу на різновид конфліктів – це педагогічні конфлікти та, зокрема, конфлікти, що виникають між учнями початкової школи у процесі партнерської взаємодії. Проаналізовано досвід практикуючих учителів щодо виховання здатності учнів до вирішення конфліктів. Його результати вказують на численні дослідження способів, технік та технологій навчання молодших школярів сутності конфліктів та формуванню у них умінь їх розв'язувати.

Серед різних навчальних інструментів інтерактивна взаємодія та інтерактивні технології можуть бути корисними для виховання учнів початкової школи і підготовки їх до розв'язання конфліктних ситуацій, що виникають між ними у освітній діяльності. Саме тому у публікації визначено ряд необхідних педагогічних умов виховання у молодших школярів наскрізної здатності розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії з іншими та проаналізовано особливості їх упровадження у практику роботи початкової школи. Серед умов, автори визначають важливим формування позитивного бажання молодших школярів розв'язувати конфлікти через активну інтеракцію з іншими. Вагомою є цілеспрямована робота з ознайомлення молодших школярів зі способами розв'язання конфліктів через інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання та дискусивного обговорення. Обов'язковим, на думку авторів, є використання інтерактивних технологій кооперативного

навчання та ситуативного моделювання для формування в учнів умінь та досвіду розв'язувати конфлікти.

Автори переконують, що при цілеспрямованій роботі вчителя з вибору оптимальних умов та педагогічних технологій (наприклад, інтерактивних) можна підвищити загальну здатність молодших школярів розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії.

Ключові слова: виховання молодших школярів, конфлікт, здатність до розв'язання конфліктів, партнерство, партнерська взаємодія, інтерактивні технології.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Соціалізація особистості та формування у неї соціальної компетентності є важливим наскрізним завданням сучасної школи. Адже у сучасних реаліях основою існування та розвитку усіх світових процесів є партнерська взаємодія та комунікація. Це вимагає від кожного умінь спілкуватися та домовлятися з іншими, взаємодіяти та вступати у партнерські відносини один з одним. Така взаємодія неминуче супроводжуватиметься суперечками та конфліктними ситуаціями. Конфлікти, протиріччя та непорозуміння – це невід'ємна складова суспільних відносин. А здатність особистості їх вирішувати – є основою її соціального та психологічного розвитку.

Проблема розв'язання конфліктів завжди була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Доказом цього є розвиток науки конфліктології. Науковці цієї галузі (І. Ващенко, О. Волинець, С. Волощук, М. Гетьманчук, А. Гірник, Л. Гуменюк, Л. Ємельяненко, Т. Ішмуратов, В. Котигоренко, Г. Ложкіна, Г. Луцишин, М. Пірен, К. Томас та ін.) дослідили багато аспектів з проблеми зародження та розв'язання конфліктів, що є корисними для педагогів [3; 7; 8].

Окремим питанням педагогічних конфліктів та виховання у молодших школярів здатності до їх розв'язання у процесі партнерської взаємодії присвячено чимало праць зарубіжних дослідників (М. Deutsch, М. Dues, А. Goodman, D. Goleman, С. Moore, К. Thomas, J. Oetzel, D. Pruitt, М. Rosenberg, W. Ury) та українських учених (Н. Волкова, С. Волченко, В. Галузяк, С. Гарькавець, О. Захарець, Л. Карамушка, М. Коба, Г. Коган, Л. Котлова, О. Кучеренко, О. Микитюк, А. Мірошниченко, М. Мосьпан, Л. Паращенко, А. Плотнікова, Н. Пов'якель, С. Пономаренко, С. Сільвейстр, Т. Танько, І. Холковська, М. Цимбал).

Численні наукові розвідки та методичні напрацювання свідчать про актуальність проблеми формування у підростаючого покоління наскрізної здатності розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії з іншими.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягала у визначенні та практичній реалізації ефективних педагогічних умов виховання у молодших школярів наскрізної здатності розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії з іншими.

Для досягнення означеної мети виокремлено декілька **завдань**: 1) узагальнення досвіду практикуючих учителів щодо виховання готовності учнів до вирішення конфліктів; 2) визначення ряду необхідних педагогічних умов виховання у молодших школярів наскрізної здатності розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії з іншими; 3) аналіз особливостей впровадження педагогічних умов у практику початкової школи.

Методи дослідження. Для розв'язання вищеозначених завдань були обрані теоретичні та емпіричні методи дослідження. Зокрема, використано теоретичні методи аналізу, синтезу та узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблема виховання в учнів здатності до розв'язання конфліктів та партнерської взаємодії; порівняння та узагальнення передового досвіду українських

учителів щодо формування у молодших школярів знань про конфлікти, мотивації та вмінь їх розв'язувати; емпіричні методи опитування здобувачів початкової освіти та спостереження за їх партнерською взаємодією у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розв'язання першого завдання нашої статті здійснено аналіз та узагальнення досвіду роботи практикуючих учителів щодо виховання в учнів готовності до вирішення конфліктів.

Педагогічні конфлікти відрізняються від соціальних. Вони мають свої специфічні особливості, бо пов'язані з певним видом діяльності – педагогічною взаємодією усіх учасників освітнього процесу. Оскільки в НУШ активно впроваджуються ідеї педагогіки партнерства, то всі його учасники мають навчитися конструктивної взаємодіяти та вибудовуванню партнерських відносин [4; 5]. Особливо актуальними є питання партнерства, рівності, безконфліктної комунікації та конструктивного розв'язання протиріч між учнями. У рамках нашого дослідження ми звертаємо увагу на конфлікти, де учні є безпосередніми учасниками. Зокрема, конфліктні ситуації між учнями та виховання у них здатності їх вирішувати.

Загалом конфлікти між учнями типові та звичні явище для школи різних років. Особливо це актуально у початкових класах, коли проходить адаптація дітей до школи, до нових умов навчання та один до одного.

У наукових працях з конфліктології аналізується «Концепція Томаса Кілмена», що включає різні стратегії поведінки особистості у конфліктних ситуаціях: уникнення, суперництво, пристосування, компроміс та співпраця [8]. Всі вони використовуються педагогом у освітньому процесі й саме вони можуть бути корисними для учнів у розв'язанні конфліктних ситуацій. Тому, вважаємо, що саме вчитель початкової школи має навчити учнів обирати правильну стратегію поведінки у конфліктній ситуації. А для цього потрібна цілеспрямована та систематична робота на уроках та у позаурочний час, де вчитель буде обговорювати з учнями поняття конфліктів та стратегій їх розв'язання, мотивувати учнів розв'язувати протиріччя у процесі їх взаємодії.

Практикуючі вчителі НУШ активно шукають способи, техніки та технології навчання учнів розв'язувати протиріччя і конфлікти, що виникають у процесі співпраці. Так М. Цимбал у своєму методичному посібнику на освітньому сайті «На Урок» пропонує використовувати ігрові вправи, що мають навчально-профілактичний характер і формують в учнів знання та уміння вирішувати конфлікти. Наприклад, вправа «Мозковий штурм» корисна для з'ясування учнями сутності поняття конфлікт; вправа «Продовж речення» спрямована на розпізнавання своїх емоцій у конфліктній ситуації; вправа «Фінал без конфлікту» спонукає учнів закінчити відому казку чи мультфільм примиренням героїв, що конфліктували тощо [10].

На освітньому сайті Всеосвіта вчитель С. Пономаренко пропонує у роботі з учнями на етапі формування знань про природу виникнення конфліктів використовувати інтерактивну вправу «Fishbone» («Скелет риби»), де учні вчать аналізувати причини виникнення конфліктів та наводити їх факти і наслідки. Для розуміння сутності терміну конфлікт вона пропонує інтерактивну вправу «Сенкан» [9].

Психологи Н. Пов'якель та Л. Котлова визначають корисним метод «третього судді», коли діти можуть звернутися до «судді», що вирішить їх протиріччя, а вони мають підкоритися його рішення. Це може бути вчитель, адміністрація, тощо. Наголошують науковці і на важливості організації співробітництва між учнями у виконанні спільного завдання [11].

С. Гарькавець та Л. Волченко пропонують навчити учнів дієвим технікам послаблення напруги у конфліктній ситуації. Зокрема, уважне слухання; повага та добро-

зичливість; самоконтроль; переключення уваги; зменшення дистанції; звернення за порадою [1].

Вчитель початкових класів О. Захарець, розглядаючи проблему частих конфліктів у середовищі молодших школярів, пропонує вчителям обов'язково створювати правила класу разом з учнями. Проговорити з ними кожне правило і записати їх та яскраво оформити. Її колега М. Коба пропонує використовувати вправу «Що я бачу? Що я думаю? Що я відчуваю?». Спочатку проводити її на уроках читання, після прочитаного тексту, а потім у ситуаціях з реального життя. Ще вона розглядає прийом «Складання плану примирення». Його можна будувати разом з учнями та вивішувати у класному куточку, щоб учні могли в будь який момент ним скористатися. Вчитель К. Нізкодубова пропонує «завести» у класі Другозавра як прототипа хорошого друга. Його образ можна разом з учнями намалювати і поряд написати риси характеру справжнього друга [2].

А. Мірошніченко пропонує вчителю використовувати «Я – твердження» і навчити учнів користуватися цією технікою у конфліктній ситуації [6].

Українські науковці активно досліджують інтерактивні технології навчання та виховання учнів. Завдяки їх зусиллям українські школи отримують доступ до інноваційних методик, що допомагають дітям розвивати важливі соціальні, емоційні та інтелектуальні навички взаємодії. Отже, можемо зробити висновок, що інтерактивна взаємодія та інтерактивні технології можуть бути корисними для виховання учнів початкової школи і підготовки їх до розв'язання конфліктних ситуації та протиріч, що виникають між ними у освітній діяльності.

Різносторонній аналіз потенціалу інтерактивних технологій у процесі формування здатності молодших школярів до розв'язання конфліктів дозволяє виділити декілька переваг:

- інтерактивні технології роблять процес навчання учнів взаємодії та конструктивному вирішенню конфліктів між ними більш захоплюючим і цікавим, що підвищує мотивацію та активну участь дітей;
- використання інтерактивних онлайн-платформ, платформ для рольових ігор та моделювання способів вирішення конфліктів дозволяє учням навчатися у власному темпі, отримуючи зворотній зв'язок та допомогу тоді, коли це потрібно;
- інтерактивні методи дозволяють учням практикувати розв'язання конфліктів у змодельованих ситуаціях, що сприяє кращому формуванню навичок;
- використання інтерактивних технологій сприяє розвитку комунікативних навичок, емпатії та вмінню працювати у команді.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури вказав нам на необхідності покращення процесу формування здатності сучасних молодших школярів розв'язувати конфлікти у процесі партнерської взаємодії. Для цього, у рамках другого і третього завдання нашого дослідження, ми спробували прогностично визначити ряд педагогічних умов, які б посприяли вирішенню означеної проблеми на практиці через використання інтерактивних технологій.

Визначаючи педагогічні умови покращення виховання здатності сучасних молодших школярів розв'язувати конфлікти засобами інтерактивних технологій, ми керувалися необхідністю формування в учнів усіх складників досліджуваної здатності: мотиви та цілі, знання, уміння та досвід.

Таким чином, було визначено та впроваджено на практиці наступні педагогічні умов, що посприяли підвищенню ефективності формування у молодших школярів наскрізної здатності розв'язувати конфлікти засобами інтерактивних технологій:

- *формування активно-позитивного бажання молодших школярів розв'язувати конфлікти через активну інтеракцію з іншими;*

– цілеспрямована робота з ознайомлення молодших школярів із способами розв'язання конфліктів через інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання та дискусивного обговорення;

– використання інтерактивних технологій кооперативного навчання та ситуативного моделювання для формування в учнів умінь та досвіду розв'язувати конфлікти.

Реалізація усіх педагогічних умов відбувалася у взаємозв'язку та одночасно в освітньому процесі початкової школи.

Перша умова, формування активно-позитивного бажання молодших школярів розв'язувати конфлікти через активну інтеракцію з іншими, є вихідною і необхідною для реалізації інших. Адже саме позитивна мотивація та бажання учнів розуміти сутність конфліктів у їх середовищі та прагнути їх вирішувати є вирішальними для формування знань, умінь та життєвого досвіду з цієї проблеми.

Формування інтересу молодших школярів, їх бажань та мотивації до вирішення конфліктів відбувалося у процесі активної взаємодії через інтерактивні технології дискусивних обговорень, через колективно-групові та кооперативні технології інтеракції. Використання цих технологій було доречним під час ранкових зустрічей, уроків (ЯДС, української мови та літератури, мистецтва) і у позакласній роботі (бесіди, дискусії, КТС, виховні свята, тощо). Корисними для учнів стали такі інтерактивні вправи як «Фішбоун» (для визнання наявності проблеми конфліктів у взаємодії, встановлення фактів та причин і формулювання конструктивних висновків), «Асоціативний куц» (для усвідомлення емоційних реакцій, що супроводжують учасників конфліктів), «Займи позицію – зміни позицію» (обговорення дискусивного питання «Конфлікти: це добре чи погано?») та інші.

Друга умова, що була реалізована нами під час формувального експерименту, – це цілеспрямована робота з ознайомлення молодших школярів із способами розв'язання конфліктів через інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання та дискусивного обговорення.

Для того, щоб учні розв'язували конфлікти, вони мають розуміти і знати причини їх виникнення, сутність конфліктів, способи та стратегії поведінки у суперечках, знати правила етичного спілкування одним з одним. Тому паралельно з вихованням мотивації і активного бажання вирішувати конфлікти ми працювали над формуванням у них когнітивної складової. Для цього ми намагалися відібрати та використати різні інтерактивні технології, що передбачали б активну взаємодію, обговорення та кооперацію молодших школярів. Це були технології кооперативного навчання (робота у парах «Що мене провокує на суперечку?», робота у групах «Правила спілкування у конфліктних ситуаціях»), колективно-групового навчання (мікрофон «Суперечка для мене – це...», колективна робота «Броунівський рух» з визначення сутності поняття «конфлікт», обговорення у спільному колі «Ми всі різні і способи вирішення конфліктів різні», мозковий штурм «Причини виникнення конфліктів», аналіз ситуацій з дитячої літератури та їх обговорення, дерево рішень, тощо) та дискусивні обговорення (дискусія «Конфлікт: поступитися чи стояти на своєму?», займи позицію «Конфлікти: за чи проти», шкала думок, тощо).

Третя педагогічна умова – використання інтерактивних технологій кооперативного навчання та ситуативного моделювання для формування в учнів умінь та досвіду розв'язувати конфлікти – є основною. Її реалізація сприяє набуттю учнями життєвого досвіду як взаємодіяти і як конструктивно вирішувати конфліктні ситуації. Доцільними будуть інтерактивні технології, що організують молодших школярів до активної взаємодії. Наприклад, інтерактивний метод кооперативного навчання – робота у малих групах (вправа «Мої дії в конфлікті») вчить учнів різним стратегіям поведінки у конфлікті (пристосування, уникнення, співпраця, компро-

міс, конкуренція). А інтерактивний метод кооперативного навчання – робота у парах (вправа «Я-висловлювання») вчить учнів використовувати «Я-висловлювання» у процесі партнерської взаємодії для розв'язання суперечок.

Проте, на нашу думку, найбільш дієвим є інтерактивний метод ситуативного моделювання – розігрування конфліктних ситуацій за ролями. Учні включаються у програння ролей тієї чи іншої ситуації та вчать її конструктивно розв'язувати.

Отже, інтерактивні технології мають значний потенціал у навчанні учнів розв'язувати конфлікти. Вони забезпечують захоплюючий, практичний та індивідуалізований підхід до навчання, сприяючи розвитку важливих соціальних та емоційних навичок. Інтеграція цих технологій у освітній процес допомагає створити більш позитивне та підтримуюче партнерське середовище, де учні можуть навчитися ефективно вирішувати конфліктні ситуації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що при цілеспрямованій роботі вчителя з вибору оптимальних умов та педагогічних технологій (наприклад, інтерактивних) можна підвищити загальну здатність молодших школярів розв'язувати конфлікти, адже це необхідна якість для дорослішання та подальшої соціалізації особистості кожного учня.

Перспективними у даній темі вбачаємо питання виникнення та розв'язання конфліктів між учнями та педагогами в сучасних реаліях, між батьками та педагогами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Конфлікти в освітньому середовищі : діагностика та практика вирішення : навчально-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. С. 31. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b100278-656d-4359-b8c4-b3631a6577bd/content>
2. Захарець О., Коба М., Нізкодубова К. Примирити учнів : як допомогти дітям вирішувати конфлікти. *Медіаресурс Освіторія*. 2024. URL: <https://osvitoria.media/experience/rugutyrytu-uchniv-yak-dopomogty-dityam-vyrishuvaty-konflikty/>
3. Конфліктологія : навч. посіб. / [М. П. Гетьманчук та ін. ; за заг. ред. М. П. Гетьманчука] ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 343 с.
4. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Коханко О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації ідей педагогіки партнерства. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 48 (2). С. 141-146. URL: <http://www.aphn-journal.in.ua/48-2-2022>
6. Мірошниченко А. Як «хакнути» конфлікт у класі : подкаст «Більше діла». *Медіаресурс. Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-haknuty-konflikt-u-klasi-podkast-bilshe-dila/>
7. Основи конфліктології : Навч. посіб. для студ. ВНЗ / за ред. А. М. Гірник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
8. Пірен М. І. Конфліктологія. Київ : МАУП, 2007. 360 с.
9. Пономаренко С. Методи розв'язання конфліктів та попередження їх виникнення в учнівському середовищі. *Всеосвіта. Бібліотека методичних матеріалів*. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodi-roz vazanna-konfliktiv-ta-poperedzenna-ih-viniknenna-v-uchnivskomu-seredovisi-218063.html>
10. Цимбал М. В. Шляхи розв'язання конфліктних ситуацій серед учнів молодшої ланки. *На Урок : Освітній проект*. 2022. URL: <https://naurok.com.ua/shlyahi-podolannya-konfliktiv-dlya-vchiteliv-molodsho-lanki-klasnih-kerivnikiv-vchiteliv-osnov-zdoro-ya-302097.html>

11. Ціннісні орієнтації у подоланні конфліктних форм поведінки студентів : монографія / Пов'якель Н. І., Котлова Л. О. Умань : Жовтий О. О., 2011. 143 с.

REFERENCES:

1. Harkavets, S. O., Volchenko L. P. (2020). Konflikty v osvitnomu seredovyshchi : diahnostyka ta praktyka vyrishennia : navchalno-metodychnyi posibnyk [Conflicts in the educational environment : diagnosis and resolution practices : a teaching and methodological guide]. Kharkiv : Drukarnia Madryd Retrieved from: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b100278-656d-4359-b8c4-b3631a6577bd/content> [in Ukrainian].
2. Zakharets, O., Koba, M., Nizkodubova, K. (2024). Prymyryty uchniv : yak dopomohty ditiam vyrishuvaty konflikty [Reconciling students : how to help children resolve conflicts]. *Mediaresurs Osvitornia – The media resource Osvitornia*. Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/prymyryty-uchniv-yak-dopomogty-dityam-vyrishuvaty-konflikty/> [in Ukrainian].
3. Konfliktolohiia [Conflictology]. / [M. P. Hetmanchuk ta in. ; za zah. red. M. P. Hetmanchuka] ; Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav. (2016). Lviv : LvDUVS [in Ukrainian].
4. Kontsepsiia «Nova ukrainska shkola» [The concept of «New Ukrainian School»] (2018). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
5. Kokhanko, O. (2022). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do realizatsii idei pedahohiky partnerstva [Preparation of future primary school teachers for implementing partnership pedagogy ideas]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Humanities science current issues : nteruniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers.* / M. Pantiuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomria (ed). Drohobych : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 48 (2), 141-146. Retrieved from: <http://www.aphn-journal.in.ua/48-2-2022> [in Ukrainian].
6. Miroschnyenko, A. Yak «khaknuty» konflikt u klasi : podkast «Bilshe dila» [How to 'hack' a conflict in the classroom : podcast More Action]. *Mediaresur. Osvitornia – The media resource Osvitornia*. Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/yak-haknuty-konflikt-u-klasi-podkast-bilshe-dila/> [in Ukrainian].
7. Osnovy konfliktolohii : Navch. posib. dlia stud. VNZ [Basics of Conflictology : A textbook for university students] / A. M. Hirnyk (Ed.). (2010). Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
8. Piren, M. I. (2007). Konfliktolohiia [Conflictology]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
9. Ponomarenko, S. (2020). Metody rozviazannia konfliktiv ta poperedzhennia yikh vynyknennia v uchnivskomu seredovyshchi [Methods for resolving and preventing conflicts in the school environment]. *Vseosvita. Biblioteka metodychnykh materialiv – Vseosvita. Library of methodological materials*. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/metodi-rozvazanna-konfliktiv-ta-pope-redzenna-ih-viniknenna-v-uchnivskomu-seredovisi-218063.html> [in Ukrainian].
10. Tsymbal, M. V. (2022). Shliakhy rozviazannia konfliktnykh sytuatsii sered uchniv molodshoi lanky [Ways to resolve conflict situations among primary school students]. *Na Urok : Osvitnii proekt – Na Urok : Educational Project*. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/shlyahi-podolannya-konfliktiv-dlya-vchiteliv-molodsho-lanki-klasnih-kerivnikiv-vchiteliv-osnov-zdoro-ya-302097.html> [in Ukrainian].
11. Tsinnisni oriientatsii u podolanni konfliktnykh form povedinky studentiv [Value orientations in overcoming conflictive behavior among students] : monohrafiia / Poviakel, N. I., Kotlova, L. O. Uman : Zhovtyi O. O. (2011) [in Ukrainian].